

[itobiad], 2022, 11 (3): 1515-1542

<p>İnanç Turizminde Merkezler ve Bölge İnsanının Bu Merkezlerle Etkileşimi: Kastamonu Örneği</p> <p>Centers in Faith Tourism and the Interaction of Local People with These Centers: The Case of Kastamonu</p> <p>Video Link: https://youtu.be/aWecTupZyIQ</p>	
<p>Hakkı ÇILGINOĞLU</p> <p>Dr. Öğretim Üyesi, Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi Asst.Prof., Kastamonu University Faculty of Tourism hcilginoglu@kastamonu.edu.tr / ORCID: 0000-0002-6787-3397</p> <p>Ümit HELVECİ</p> <p>Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı Turkish Language and Literature Teacher, Republic of Turkey Ministry of National Education nahit-37@hotmail.com / ORCID: 0000-0002-8659-4123</p>	

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type	: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received	: 14.06.2022
Kabul Tarihi / Accepted	: 06.09.2022
Yayın Tarihi / Published	: 20.09.2022
Yayın Sezonu	: Temmuz-Ağustos-Eylül
Pub Date Season	: July-August-September

Atıf/Cite as: Çilginoğlu, H. & Helveci, Ü. (2022). İnanç Turizminde Merkezler ve Bölge İnsanının Bu Merkezlerle Etkileşimi: Kastamonu Örneği . İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 11 (3) , 1515-1542 . doi: 10.15869/itobiad.1130416

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir/This article has been scanned by iTenticate.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Hakkı ÇILGINOĞLU , Ümit HELVECİ).

Copyright © Published by Mustafa Süleyman ÖZCAN.

İnanç Turizminde Merkezler ve Bölge İnsanın Bu Merkezlerle Etkileşimi: Kastamonu Örneği *

Öz

Ulaşımın kolaylaşması, sanayileşme, boş zamanın artması, eğitim düzeyinin yükselmesi ve kişi başına düşen gelir düzeyinin artması gibi nedenlerle birey; turistik gezilere yönelebilmektedir. Bu yönelimi artırmak ve bireyi monoton yaşamından uzaklaştırabilmek için geleneksel kitle turizmi yanında ortaya çıkan alternatif turizm türleriyle ilgili farkındalık çalışmalarına önem verilmesi gerekmektedir. Bu alternatif turizm türleri arasında yer alan, yıl boyunca ve daha düşük maliyetle yerine getirilebilen inanç turizminin önemini artırmaktadır. Araştırmanın amacı; kültür ve inanç turizmi unsurlarından T.C. Kastamonu Belediyesi resmî Web sayfasında yayımlanan ve Merkez ilçede bulunan cami ve külliye hakkında farkındalık oluşturmak, Merkez ilçede yaşayanlar tarafından bu unsurların ziyaret oranlarını ölçmektir. Amaca ulaşmak için izinlerin alınması sonrasında Kastamonu ili Merkez ilçesinde en az üç yıl yaşamış 20 yaş üstü 518 katılımcıdan oluşan örneklem grubuna anket uygulaması yapılmıştır. Veriler Google Formlar aracılığıyla gönüllülük ölçütü temel alınarak kolayda örnekleme yöntemiyle toplanmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin analizi SPSS İstatistik Analiz Programı kullanılarak yapılmış; verilerin analizi sırasında, betimleyici istatistiklerin yanı sıra Ki-Kare Testi uygulanmıştır. Sonuç olarak araştırmaya katılan katılımcıların inanç turizmi merkezleri hakkında yeterince farkındalığa sahip olmadıkları görülmüştür. Katılımcıların cinsiyet, medeni durum, eğitim, meslek ve aylık gelir durumlarına göre inanç turizmi merkezlerini ziyaret etme durumları arasında anlamlı farklılık vardır. Katılımcılara göre inanç turizmi merkezlerinin turizm bakımından ilgi odağı hâline getirilebilmesi için basın ve yayın organları ile sosyal medyanın etkinliğinden yararlanılması, çeşitli sosyal ve kültürel etkinliklerin düzenlenmesi, inanç turizmiyle ilgili girişimcilere imkânlar sağlanması, konu hakkında eğitimler verilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, İnanç Turizmi, Kastamonu, İnanç Turizmi Merkezleri, Ziyaret.

Centers in Faith Tourism and the Interaction of Local People with These Centers: The Case of Kastamonu **

Abstract

Individuals may turn to touristic trips for reasons such as ease of transportation, industrialization, increase in leisure time, education level and per capita income. In order

* Kastamonu Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 17.05.2022 tarih ve 5/13 sayılı kararı ile etik kurul kararı alınmıştır.

** Ethics committee decision was taken with the decision of Kastamonu University Rectorate Social and Human Sciences Research and Publication Ethics Committee dated 17.05.2022 and numbered 5/13.

to increase this orientation and to distance the individual from his monotonous life, it is necessary to pay attention to awareness studies about alternative tourism types that have emerged alongside traditional mass tourism. Among these alternative tourism types, the fact that it can be carried out throughout the year and at a lower cost increases the importance of faith tourism in particular. The aim of the research is to raise awareness about the mosques and social complexes in the central district, which are published on the Kastamonu Municipality official website, and to measure the visit rates of these elements by the people living in the Central district. After obtaining the permissions to reach the goal, a questionnaire was applied to the sample group consisting of 518 participants over the age of 20 who lived in the central district of Kastamonu for at least three years. The data were collected by convenience sampling method based on volunteering criteria via Google Forms. The data were collected by convenience sampling method based on volunteering criteria via Google Forms. The data obtained in the research was analyzed using the SPSS Statistical Analysis Program. During the analysis of the data, the Chi-Square Test was applied as well as the descriptive statistics. As a result, it was seen that the participants of the research did not have enough awareness about faith tourism centers. There is a significant difference between the participants' visits to faith tourism centers according to gender, marital status, education, occupation and monthly income. According to the participants, in order to make religious tourism centers the focus of attention in terms of tourism, it is necessary to benefit from the effectiveness of the media and social media, to organize various social and cultural events, to provide opportunities for faith tourism-related entrepreneurs, and to provide training on the subject.

Keywords: Tourism, Faith Tourism, Kastamonu, Faith Tourism Centers, Visit.

Giriş

Ulaşımın kolaylaşması, sanayileşmeyle birlikte boş zamanın ve kişi başına düşen gelir düzeyinin artması, özellikle kentleşmeye bağlı olarak monoton yaşam içindeki insanların uyarılmaları hâlinde aktif turist konumuna getirebilmektedir. Rekreasyon aktiviteleri gibi insanların boş zamana ihtiyaç duyarak gerçekleştirdikleri bir etkinlik de turizmdir. Turizm, insanların sürekli ikâmet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışında, yerleşmemek ve ekonomik anlamda gelir elde etmemek şartıyla; dinlenme, eğlenme, merak, spor, sağlık, kültür, deneyim kazanma, akrabalarını ziyaret etme, kongre ve seminerlere katılma, ibadetlerini yerine getirme gibi kişisel nedenlerle, kişisel veya toplu olarak yaptıkları, gittikleri yerlerde en az bir gece konaklayıp turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ettikleri seyahatlerdir (Özgüç, 2003, s.15). Rekreasyon aktivitelerinin pek çok çeşitlilikte gerçekleştirilebildiği gibi son elli yıl içinde insanların gereksinimlerine bağlı olarak turizm yelpazesinde de çeşitliğin arttığı görülmektedir. 1970'li yıllara kadar deniz, kum, güneşe dayanan ve geleneksel kitle turizmi olarak algılanan turizm, günümüzde yaygınlığını hâlâ devam ettirse de yaşanan çeşitli gelişme veya ihtiyaçların; ekoturizm, kültür, miras, inanç ve

sağlık turizmi gibi yeni turizm türlerinden oluşan alternatif turizm türlerini ortaya çıkardığı söylenebilir (Akt: Okuyucu ve Somuncu, 2013, s.627). Turizm sahasındaki gelişme ve arz ile talepteki artışın yüksek potansiyale sahip Türkiye’de de yansımaları olmuştur. Karagöz (2008, s.149-150), Türkiye’nin dünyanın önde gelen turizm destinasyonlarından biri olduğunu belirtmiştir. Kastamonu ili de destinasyona uygun tarihî ve coğrafi yapıya sahiptir. T.C. Kastamonu Belediyesi resmî Web sayfasında yayımlanan ve Merkez ilçede bulunan Yakupağa, Şeyh Şaban-ı Veli, Nasrullah, İsmailbey Külliyesi, Ferhatpaşa Camii, Atabeygazi Camisi, Hepkebirler Sahabe Türbesi, Honsalar Camii, Kubbeli Mescit, Eligüzel (İbni Neccar) Camii, Musa Fakih Camii ve Sinanbey Camii (kastamonu.bel.tr.) Kastamonu ili inanç turizmi kapsamında ziyaret sayıları bakımından araştırmaya konu edilmiştir.

İnsanların gelir düzeylerinin yükselmesi, ulaşım imkânlarının ve boş zamanların artması, turizm sektörünün gelişmesinin başlıca etkenlerindedir. Bu gelişmeyle insanların turizm sektöründen beklentileri çeşitlenmektedir. Bu beklentiler, alternatif turizm faaliyetlerini önemli kılmaktadır. Bu alternatif turizm türleri içinde özellikle inanç turizminin yalnız yaz ya da kış sezonu ile sınırlı olmayıp yıl boyunca yerine getirilebilmesi ve inanç turizmi katılımcılarının bu turistik etkinliği daha düşük maliyetle yerine getirebilmeleri, inanç turizminin önemini sürekli artırmaktadır (Karaman ve Usta, 2006, s.473).

İnanç turizminin potansiyeline yönelik birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Örneğin; literatürde Akdeniz Bölgesi (Bingöl, 2004; Eykay, Dalgın ve Çeken, 2015; Sargın, 2006; Şaman, 2009), Doğu Anadolu Bölgesi (Kaya vd., 2013; Sevinç ve Azgün, 2012), Güneydoğu Anadolu Bölgesi (Harunoğulları, 2016; Özgen, 2012; Sönmez, 2012), İç Anadolu Bölgesi (Karabulut ve Kaynak, 2016; Tapur, 2009; Şahiner, 2012), Karadeniz Bölgesi (Çam ve Çılğinoğlu, 2020; Çetinkaya, 2019; İbret vd., 2015; Öztürk vd. 2020; Tan ve Yıldırım, 2019; Zaman, 2005), Marmara Bölgesi (Usta, 2005) inanç turizmi merkezleri hakkında araştırmalar mevcuttur. Bu çalışmalar, çeşitli inanç turizmi merkezleri hakkında farkındalık oluşturmak amacı taşısa da çalışmaların “İnanç Turizminde Merkezler ve Bölge İnsanının Bu Merkezlerle Etkileşimi: Kastamonu Örneği” adlı çalışmanın aksine bölgede yaşayan farklı yaş grubundaki ve sosyo-ekonomik durumdaki bireyler tarafından bu merkezlerin ziyaret sayılarının ölçümüne yönelik olmadığı görülmektedir. Bu çalışmada Kastamonu ili inanç turizmi merkezlerinin ziyaret edilme durumları bakımından incelenerek il için inanç turizminin alternatif turizm türü olduğunun gösterilmesi ve belirlenen inanç turizmi merkezleri hakkında farkındalık oluşturulması amaçlanmıştır. Dolayısıyla bu çalışma, literatüre bu sonuçların eklenmesiyle hem bugüne veri sağlayarak ışık tutması hem de ileride yapılacak çalışmalar için bu bakımdan yol gösterici olması yönüyle diğer çalışmalardan ayrılmakta ve literatürdeki boşluğu doldurmaktadır çünkü ilde bulunan manevi atmosfere sahip bu merkezlerin ziyaret edilme durumlarıyla ilgili önceden yapılmış herhangi bir çalışma yoktur.

Kavramsal Çerçeve

İnanç Turizmi

MS 46-120 yıllarında yaşayan, Yunan filozof Plutarchus *“Dünyayı geziniz, dolaşınız; medeniyetsiz, edebiyatsız, duvarsız insan topluluğu görebilirsiniz ama mabetsiz ve mabutsuz insan topluluğu göremezsiniz.”* (Güven, 2012, s.933) demiştir. Bu söz, Dünya'nın, Türkiye'nin, daha özeldede ve araştırma konusu Kastamonu ilinin tapınak, mabet, ibadethane, kaya mezarı gibi dinî somut miras unsurları bakımından zengin bir çevreye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

İbadet, farklı şekillerde olsa da hemen hemen her dinî geleneğin bir parçasıdır, birçok dinde bu ibadetler kendilerine özgü tapınaklarda yerine getirilmektedir. Dinlerin inanç ve ibadet anlayışları, öncelikle kutsal metinlerince belirlense de içine doğdukları toplumsal ve tarihî süreçlerden kopuk veya bağımsız değildir. Bu durumla ilişkilendirildiğinde, dinlerin tapınak anlayışları da söz konusu süreçlerden etkilenerek şekillenmiştir (Sinanoğlu, 1999, s.233; Eşmeli, 2019, s.28). Kentler, uzun geçmişinde inanç algısına bağlı olarak farklı dinlere ev sahipliği etmiştir. Bu kentlerde aynı dine mensup olunsada dahi farklı anlayışlarla ibadethanelerin inşa edildiği görülmektedir. Bu farklılıkların bulunması, insanları bu mekânları ziyaret etme konusunda heveslendirmektedir. Bu heveslenmeler neticesinde turizmin henüz yeni sayılabilecek inanç turizmi kolu doğmuştur. Türkiye’de inanç turizmiyle ilgili geniş kapsamlı çalışmaların 1995’ten itibaren başladığını söylemek mümkündür (Sargın, 2006, s.5). İnanç turizminin amacı, mevcut kültür değerlerinin korunması, turizme kazandırılması ve tanıtılmasıdır. O hâlde turizm ve inanç terimleri ve tanımları bir araya getirildiğinde inanç turizminin kişilerin devamlı ikâmet ettikleri, çalıştıkları yerlerin dışına çıkıp dinî ihtiyaçlarını karşılamak, inanç ve ibadet mekânlarını görmek amacıyla yaptıkları turistik geziler olduğu söylenebilir.

Turizmde Sürdürülebilirlik ve İnanç Turizmi

İnanç turizmi içine giren değerler ve mimari yapı, mensuplarının kimliğini yansıtmakta ve her toplumu kendine özgü kılmaktadır. Ertürk (1996, s.11), kimliğin doğadaki herhangi bir canlıyı başka canlılardan ayırdığını; görsel, işitsel vb. duyularla algılandığını; kendine özgü, kültürel ve sosyal bir olgu olduğunu vurgulamaktadır. Kültürel bilincin geliştirilip doğal ve tarihî mirasın geleceğe aktarılmasında en önemli gücün kültür turizmi olduğu söylenmelidir. Garda ve Temizel (2016, s.87), sürdürülebilir turizme uygun turizm nişlerinin ekoturizm, etkinlik, doğa, kültür, keşif ve macera turizmi olduğunu ortaya koymuştur. İnanç unsurunun önemli etkilerinin olduğu kültürün turizm sektöründe kültürel turizm olarak nitelendirildiği dikkate alındığında inanç turizminin kültür turizmi olarak sürdürülebilir turizme uygun turizm nişlerinden kabul edildiği söylenebilir.

Kastamonu’nun Turizm Yelpazesi

Kastamonu; Karadeniz’e kıyısı bulunması, iç kesimlerde deniz etkisinden çıkılması, bitki örtüsü, arazi yapısı, tarihi, barındırdığı soyut ve somut pek çok kültür unsuru

çeşitliliğiyle geniş bir turizm potansiyeline sahiptir. Yaman (2003, s.13), ilin turizm imkânları ve çeşitliliği yönüyle oldukça zengin olduğunu, pek çok medeniyete ev sahipliği yaptığı ve bu medeniyetlere ait birçok eseri barındırdığını belirtilmektedir. Höyük, tümülüs, cami, medrese, han, hamam, külliye, imaret gibi pek çok tarihî ve kültürel eser ilin turistik değerini artırmaktadır. Bununla birlikte ilde birçok âlim ve evliyanın türbe ve mezarları bulunmaktadır.

Kastamonu Cami ve Külliye Listesi

Araştırma, T.C. Kastamonu Belediyesi resmî Web sayfasında yayımlanan ve Merkez ilçede bulunan Yakupağa, Şeyh Şaban-ı Veli, Nasrullah, İsmailbey Külliyesi ve Ferhatpaşa Camii, Atabeygazi Camisi, Hepkebirler Sahabe Türbesi, Honsalar Camii, Kubbeli Mescit, Eligüzel (İbni Neccar) Camii, Musa Fakih Camii, Sinanbey Camii'yle (kastamonu.bel.tr.) sınırlandırılmıştır.

Yakupağa Külliyesi

Eser, 1547'de Kanuni Sultan Süleyman'ın Hazine Reisi Yakup Ağa tarafından yaptırılmıştır (kastamonu.ktb.gov.tr). Yapı, ilkin camiden oluşurken daha sonra Yakup Ağa tarafından inşa ettirilen ilavelerle külliye hâlini almıştır. Cami, iki medrese, imaret ve sıbyan mektebinden teşekkül eden Külliye; Kastamonu merkezinde Hepkebirler Mahallesi, Kefeli Yokuşu'nda bulunmaktadır (Parlar, 1996, s.5-7). Kesme taştan yapılan caminin kubbeleri kurşunla örtülü olup oyma sanatının en güzel örneklerinden olan kapısı ahşap ve sedeftendir. Kapı kanatlarındaki panolarda *"Bu caminin kapısı her zaman sevinçle açılsın."* ve *"Ben, Allah'ın birliğine şahadet ederim."* ifadeleri bulunmaktadır. Minare, caminin güneybatısında yer almaktadır. Külliye'nin kuzey tarafında yer alan imarethane bitişiğinde önü revaklı, üzeri kubbeli ve misafirhane olarak kullanılmış beş oda bulunmaktadır. Günümüzde el sanatları satış yeri olarak kullanılan Sıbyan Mektebinde o dönemde beş ile on yaş arasındaki erkek ve kız çocuklarına din eğitimi verilmiş ve okuma yazma öğretilmiştir. Girişinde üzeri kubbeli odalar, güneyinde ise tonoz örtülü odalar bulunan ve Osmanlı medreseleri arasında belirli bir plan tipine uymayan kendine özgü yapısıyla Medrese, Külliye'nin diğer bir kısmını oluşturmaktadır (Özbek ve Salihoğlu, 2015, s.43-44).

Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi

Mevlana Celaleddin Rumi, Hacı Bayram-ı Veli, Hacı Bektaş-ı Veli ve Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli Anadolu'nun dört manevi direği, Evtadd-ı Erbaa, olarak nitelendirilmiştir. Bu şahsiyetler, Anadolu insanının dinî ve diğer kültürel yaşantısında önemli bir yere sahiptir. Evtad-ı Erbaa'nun dinî ve kültürel açıdan önemi tartışmasız ve yadsınamaz bir gerçektir (Çam ve Çılgınoğlu, 2020, s.343-344). Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi, Kastamonu'nun Hisarardı Mahallesi'nde yer almakta; cami, türbe, kütüphane, şadırvan ve iki dergâhtan meydana gelmektedir. Yapımı, 1611 yılında tamamlanan türbe, Külliye'nin avlusunda yer almakta; türbenin içerisinde Şeyh Şaban-ı Veli'ye ait olanı piriç korkuluklarla çevrili ve ortada olmak üzere toplam 16 sanduka ayrıca tekkenin haziresinde nüfuzlu kişilere ait çok sayıda mezar bulunmaktadır (Aktaran; Korkmaz ve Odabaşı, 2021, s.222). Sünnet ve evlilik merasimleri sırasında uğrak yeri olan; cuma,

bayram, cenaze, teravih hatta günlük namazlarda cami saflarının cemaatçe doldurulduğu Külliye; yerli ve yabancı birçok turistin ilgi odağıdır. Külliye'nin avlusunda bulunan, yumuşaklığı ve tadından dolayı zezeme benzetilen Asa Suyu, şifa kaynağı oluşu ve kutsiyeti inancıyla turistleri ve çevre halkı cezbeder. Suya "âb-ı zezem"den galat olarak "ebizemzem" denilmektedir (Küçükbasmacı, 2017, s.206).

Nasrullah Külliyesi

Türk milletinin Millî Mücadele içinde bulunduğu yıllarda, istiklalin önemi hakkında Vatan Şairi Akif'in kürsüsünden vaazlar verdiği, şadırvanından bir kere su içenin yedi yıl içinde veya ömründe yedi kere şehri ziyaret edeceğine inanılan, Nasrullah Kadı tarafından kesme taş kullanılarak 1506 yılında yaptırıldığı bilinen kubbeli cami, şadırvan ve köprüye sonraki yıllarda yeni kubbeler ile 1746 yılında Münire Medresesi ve kütüphane binası ilave edilmiştir.

İsmailbey Külliyesi

Candaroğlu İsmailbey, 1442-1461 yılları arasında Candaroğulları Osmanlı hâkimiyetine girene kadar beyliği yönetmiştir (Karagöz, 2012, s.270). Kastamonu'da, İsmailbey Mahallesi'nde, Şeyhînşah Kayası'nda bulunan, İsmail Bey adına XV. yüzyılda inşa edilen, İsmailbey Külliyesi cami, imaret, medrese, sıbyan mektebi, türbe, han ve hamamdan meydana gelmektedir. Vakfiyesinde ayrıca kütüphane, ambar, mutfak ve fırının bulunduğu belirtilmektedir. (Bakır & Gökşen, 2020, s.31).

Ferhatpaşa Camii

Ferhatpaşa Camii; Sultan Süleyman Dönemi'nde Şehzade Mehmed'in kızı Hüme Sultan'ın eşi, Çatalca'da aynı adı taşıyan caminin de kurucusu olan Vezir Damad Ferhad Paşa tarafından Seyfi Dede adında bir velinin isteği üzerine Cebrail Mahallesi'ne; caminin cümle kapısı üstündeki kitabeye göre 1559-60 yılında Mimar Sinan tarafından inşa edilmiştir. Bu kitabede bulunan "Ârifin biri iki târîh-i zîbâ yazdı / Birisi hoşça binâ ve biri de şûhça binâ" beytinin ikinci mısrasının ebced hesabı caminin yapım senesini vermektedir. (Eyice, 1995, s.386).

Atabeygazi Camisi

Atabeygazi vakıf yapıları, Kırk Direkli Cami, Medrese, Türbe, Atabeygazi Bedesteni ve Han'dan ibarettir. Kastamonu'nun bilinen en eski camisi Atabeygazi, Çobanoğulları Dönemi'nde yapılmıştır. Muzaffereddin Yavlak Arslan'ın 1273'te yaptırmış olduğu tahmin edilmektedir (İbret vd., 2015, s.250; aktaran, Eğilmez vd., 2020, s.313).

Hepkebirler Sahabe Türbesi

Moloz taşından harçla yapılmış, çatısı ahşaptan ve üzeri kiremitli olan caminin 1675 tarihinden önce yaptırıldığı bilinmekte olup yaptırılan bilgisi yoktur. Hepkebirler adını, caminin kuzey ve batısına bitişik türbelerden almıştır. Cami girişinin sol tarafında bulunan dokuz kabirden ortadaki Samur Dede'ye; batıda bulunan dört kabirden birisi, İstanbul'daki Ebu Eyyüp El-Ensari Hazretleriyle İstanbul'un Fethi için yola çıkan ashaptan Kaysül Hemadani Asgar Hazretlerine aittir (Aktaran; Omuzlu, 2019, s.45).

Honsalar Camii

Duvarları moloz taşından harçla yapılmış, çatısı ahşap üzeri kiremitli; duvar kalınlığı 110 cm, 15×19 metre yüzölçümü ile Kastamonu'nun büyük camileri arasındadır. Döşemesi tahta, ahşap tavanı çubuklarla karelere bölünmüş, ortasında süslü bir göbek bulunan ve giriş kapısı üzerindeki levhada yapılış yılı 1550 olarak gösterilen Honsalar Cami, Candaroğulları Beyliği döneminde İsfendiyar Bey'in veziri Hond Salar tarafından 1417 yılından önceki bir tarihte yaptırılmıştır (kastamonu.bel.tr.). Camii haziresi içerisinde, günümüze sağlam olarak ulaşabilmiş toplam 14 mezar bulunmaktadır. Bu mezarlar, sandık mezar olarak ifade edilen grubun, açık sandık mezar grubundandır (Yeni, 2013, s.610).

Kubbeli Mescit

Candaroğulları Beyliği'nin ilk döneminde 1400'lü yıllarda yapıldığı tahmin edilen; Atabeygazi Mahallesi, İbn-i Neccar (Yavuz Selim) Caddesi, Kefeli Yolu üzerinde ve Atlambaç Mevkiinde bulunan caminin kitabesi bulunmadığından inşa tarihi bilinmemekle birlikte mimari yapı özelliklerinden 16. yüzyıldan günümüze kaldığı anlaşılmaktadır. Kareye yakın bir kubbeye örtülüdür. Girişin batısında ve mihrabın iki yanında bulunan birer pencereyle içerisi aydınlatılmıştır (kastamonu.bel.tr.).

Eligüzel (İbni Neccar) Camii

Cami, Candaroğulları Beylerinden Adil Bey Dönemi'nde, Dülgeroğlu adıyla şöhret bulan Murat oğlu Hacı Nusret tarafından miladi 1353'te yaptırılmıştır, dönemin ilk camisi olma özelliğine sahiptir. Kastamonu Kalesi'nin güneydoğu tarafında İbn Neccâr Mahallesi'nin Eligüzel Sokağı'nda bulunmaktadır. Caminin ahşap işçiliği dikkat çeker, kapısı ahşaptan yapılma ve orijinaldir (Kurul & Serin, 2016, s.765). **Musa Fakih Camii**

Hisarardı Mahallesi, Gümüşlüce Caddesi'nde; Candaroğulları Beyliği'nin ilk dönemlerine ait mescit, 1748 yılında Hacı Ali Efendi isimli bir hayırsever tarafından tamir ettirilerek minber ilavesiyle camiye çevrilmiştir (kastamonu.bel.tr.).

Sinanbey Camii

Cami, şehir merkezine bir kilometrelik uzaklığıyla kolayca ulaşım sağlanabilen Sinanbey Parkı içerisinde bulunmaktadır (Sakıcı, Karakaş ve Kesimoğlu, 2013, s.155). 10 metre uzunluk ve 12 metre genişliğindeki Camiyi, Kastamonu'da sancak beyliği yapmış Koca Sinan Paşa, 1571 yılında yaptırmıştır. Sade kesme taştan, kapı kemeri renkli mermerden geçme biçiminde, ahşap kapısı kabartma ve oyma tekniğiyle yapılmıştır (İbret vd, 2015, s. 254-255).

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin analizi ve yorumlanması, verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntem ve teknikler hakkında bilgi verilmiştir.

Bu araştırmada nicel araştırma deseni kullanılmıştır. Katılımcılara öncelikle yapılan çalışma hakkında bilgi verilmiş, Google Formlar kanalıyla hazırlanan ankette gönüllülük ölçütü temel alınarak ana kütle içerisinde seçilecek örnek kesimin araştırmacının yargılarınca belirlendiği, tesadüfi olmayan ve verilerin ana kütlede en kolay, hızlı ve ekonomik biçimde toplandığı (Aaker vd. 2007, s.394; Malhotra, 2004, s.321, Zikmund, 1997, s.428); isteyen herkesin örneklem içerisine dahil edilebildiği ve denek bulma işleminin belirlenen örneklem hacmine ulaşıncaya kadar devam ettiği (Ural ve Kılıç, 2011, s.43) örnekleme yöntemi olan kolayda örnekleme metodu kullanılmıştır.

Araştırmada, gerekli izinlerin alınması sonrasında, inanç turizmi bakımından değer arz eden belirlenmiş merkezlerle ilgili Google Formlar kanalıyla hazırlanan anket uygulaması yapılmıştır.

Verilerin analizi sırasında betimleyici istatistiklerle birlikte Ki-Kare Testi uygulanmıştır.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Kastamonu ili Merkez ilçesinde en az son 3 yıl ikâmet eden 20 yaş üstü nüfus oluşturmaktadır. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından, ilgili mevzuat ve idari kayıtlar uyarınca Ulusal Adres Veri Tabanı'nda (UAVT) yerleşim yerlerine yönelik olarak yapılan idari bağlılık, tüzel kişilik ve isim değişiklikleri ile yetkili idareler tarafından 31 Aralık günü itibarıyla UAVT kayıtları üzerinde gerçekleştirilen işlemler esas alınarak belirlenmiş 2021 yılı verilerine göre bu nüfus 44.014'ü erkek, 46.655'i kadın olmak üzere toplam 90.669'dur (TÜİK, 2022). Örneklem ise kolayda örnekleme yöntemiyle seçilmiş 20 yaş üstü 518 katılımcıdan oluşmaktadır.

Araştırmanın Alt Problemleri

- 5.1. Araştırmaya katılan katılımcıların Kastamonu inanç turizmi merkezlerini ziyaret etme durumları nelerdir?
- 5.2. Araştırmaya katılan katılımcıların cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, meslek durumu, aylık gelir durumlarına göre Kastamonu inanç turizm merkezleriyle ilgili ziyaret etme durumları arasında anlamlı farklılık var mıdır?
- 5.3. Araştırmaya katılan katılımcılara göre Kastamonu Merkez'de bulunan inanç turizmi merkezlerinin tanıtımının yapılabilmesi ve turizm bakımından ilgi çekici hâle getirilebilmesi için yapılması gerekenler nelerdir?

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde alt problem cümlelerine yönelik elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Araştırmanın çalışma grubunu 2022 yılı itibarıyla Kastamonu ili Merkez ilçede yaşayan/yaşamış 20 yaş üstü 518 katılımcıdan oluşturmaktadır. Tablo 1'de demografik bilgiler gösterilmiştir.

Tablo-1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

		N	%			N	%
Cinsiyet	Kadın	252	48,6	Medeni Durum	Evli	343	66,2
	Erkek	266	51,4		Bekâr	175	33,8
	Toplam	518	100,0		Toplam	518	100,0
Doğum Yılı	1996-2002	137	26,4	Eğitim Durumu	İlköğretim	23	4,4
	1980-1995	189	36,5		Ortaöğretim	80	15,4
	1965-1979	166	32,0		Önlisans/Lisans	328	63,3
	1946-1964	23	4,4		Lisansüstü	84	16,2
	1925-1963	3	,6		Eğitim yok	3	,6
	Toplam	518	100,0		Toplam	518	100,0
	Memleket	Kastamonu	379		73,2	Meslek	Çalışmıyor
Diğer		139	26,8	Ev Hanımı	50		9,7
Toplam		518	100,0	Öğrenci	88		17,0
Gelir Durumu	0-4500 TL	169	32,6	Serbest Meslek	26		5,0
	4501-6500 TL	56	10,8	Özel Sektör	58		11,2
	6501-8500 TL	131	25,3	Kamu Çalışanı	266		51,4
	8501 TL ve üzeri	162	31,3	Toplam	518		100,0
	Toplam	518	100,0				

Alt Problem-1

Araştırmaya katılan katılımcıların Kastamonu inanç turizmi merkezlerini ziyaret etme durumları araştırılmıştır.

Tablo-2. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Kastamonu İnanç Turizm Merkezlerini Ziyaret Etme Durumları

	Turizm Merkezleri							
	Yakupapa Külliyesi		Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi		Nasrullah Külliyesi		İsmailbey Külliyesi	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Ziyaret ettim	431	83,2	464	89,6	478	92,3	400	77,2
Ziyaret etmedim	87	16,8	54	10,4	40	7,7	118	22,8
Toplam	518	100,0	518	100,0	518	100,0	518	100,0
	Ferhatpaşa Camii		Atabeygazi Camisi		Hepkebirler Türbesi		Honsalar Camii	
	N	%	N	%	N	%	N	%
	Ziyaret ettim	148	28,6	243	46,9	243	46,9	182
Ziyaret etmedim	370	71,4	275	53,1	275	53,1	336	64,9
Toplam	518	100,0	518	100,0	518	100,0	518	100,0
	Kubbeli Mescit		Eligüzel Camii		Musa Fakih Camii		Sinanbey Camii	
	N	%	N	%	N	%	N	%
	Ziyaret ettim	89	17,2	144	27,8	114	22,0	332
Ziyaret etmedim	429	82,8	374	72,2	404	78,0	186	35,9
Toplam	518	100,0	518	100,0	518	100,0	518	100,0
Ziyaret ettim	89	17,2	144	27,8	114	22,0	332	64,1

İnanç Turizminde Merkezler ve Bölge İnsanın Bu Merkezlerle Etkileşimi: Kastamonu Örneği

Tablo 2'ye göre araştırmaya katılan katılımcılar, sırasıyla %92,3'ü Nasrullah Külliyesi'ni, %89,6'sı Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi'ni, %83,2'si Yakupağa Külliyesi'ni, %77,2'si İsmailbey Külliyesi'ni, %64,1'i Sinanbey Camii'ni, 46,9'u Atabeygazi Camisi'ni, %46,9'u Hepkebirler Sahabe Türbesi'ni, %35,1'i Honsalar Camii'ni, %28,6'sı Ferhatpaşa Camii'ni, %27,8'i Eligüzel (İbni Neccar) Camii'ni, %22,0'si Musa Fakih Camii'ni ve %17,2'si Kubbeli Mescit'i ziyaret ettiklerini belirtmişlerdir.

Alt Problem-2

Araştırmaya katılan katılımcıların cinsiyet, medeni durum; eğitim, meslek ve aylık gelir durumlarına göre Kastamonu inanç turizmi merkezlerini ziyaret etme durumları arasında anlamlı farklılık olup olmadığı araştırılmıştır.

Tablo-3. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Kastamonu İnanç Turizmi Merkezlerini Ziyaret Etme Durumuna Ait Ki-Kare Analizi

Yakupağa Külliyesi				Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi			
Cinsiyet	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam	Cinsiyet	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
Kadın	191	61	252	Kadın	209	43	252
	75,8%	24,2%	100,0%		82,9%	17,1%	100,0%
Erkek	240	26	266	Erkek	255	11	266
	90,2%	9,8%	100,0%		95,9%	4,1%	100,0%
Toplam	431	87	518	Toplam	464	54	518
	83,2%	16,8%	100,0%		89,6%	10,4%	100,0%
Nasrullah Külliyesi				İsmailbey Külliyesi			
Cinsiyet	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam	Cinsiyet	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
Kadın	217	35	252	Kadın	162	90	252
	86,1%	13,9%	100,0%		64,3%	35,7%	100,0%
Erkek	261	5	266	Erkek	238	28	266
	98,1%	1,9%	100,0%		89,5%	10,5%	100,0%
Toplam	478	40	518	Toplam	400	118	518
	92,3%	7,7%	100,0%		91,3%	8,7%	100,0%
Ferhatpaşa Camii				Atabeygazi Camisi			
Cinsiyet	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam	Cinsiyet	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
Kadın	31	221	252	Kadın	64	188	252
	12,3%	87,7%	100,0%		25,4%	74,6%	100,0%
Erkek	117	149	266	Erkek	179	87	266
	44,0%	56,0%	100,0%		67,3%	32,7%	100,0%
Toplam	148	370	518	Toplam	243	275	518
	28,6%	71,4%	100,0%		46,9%	53,1%	100,0%
Hepkebirler Sahabe Türbesi				Honsalar Camii			
Cinsiyet	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam	Cinsiyet	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
Kadın	75	177	252	Kadın	42	210	252

	29,8%	70,2%	100,0%		16,7%	83,3%	100,0%
Erkek	168	98	266	Erkek	140	126	266
	63,2%	36,8%	100,0%		52,6%	47,4%	100,0%
Toplam	243	275	518	Toplam	182	336	518
	46,9%	53,1%	100,0%		35,1%	64,9%	100,0%
Kubbeli Mescit				Eligüzel (İbni Neccar) Camii			
Cinsiyet	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam	Cinsiyet	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
Kadın	23	229	252	Kadın	33	219	252
	9,1%	90,9%	100,0%		13,1%	86,9%	100,0%
Erkek	66	200	266	Erkek	111	155	266
	24,8%	75,2%	100,0%		41,7%	58,3%	100,0%
Toplam	89	429	518	Toplam	144	374	518
	17,2%	82,8%	100,0%		27,8%	72,2%	100,0%
Musa Fakih Camii				Sinanbey Camii			
Cinsiyet	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam	Cinsiyet	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
Kadın	26	226	252	Kadın	114	138	252
	10,3%	89,7%	100,0%		45,2%	54,8%	100,0%
Erkek	88	178	266	Erkek	218	48	266
	33,1%	66,9%	100,0%		82,0%	18,0%	100,0%
Toplam	114	404	518	Toplam	332	186	518
	22,0%	78,0%	100,0%		64,1%	35,9%	100,0%

Yakuppağa Külliyesi ($\chi^2=19,267$, $sd=1$, $p=,00$)
 Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi ($\chi^2=23,162$, $sd=1$, $p=,00$)
 Nasrullah Külliyesi ($\chi^2=26,191$, $sd=1$, $p=,00$)
 İsmailbey Külliyesi ($\chi^2=46,672$, $sd=1$, $p=,00$)
 Ferhatpaşa Camii ($\chi^2=63,652$, $sd=1$, $p=,00$)
 Atabeygazi Camisi ($\chi^2=91,207$, $sd=1$, $p=,00$)
 Hepkebirler Sahabe Türbesi ($\chi^2=57,951$, $sd=1$, $p=,00$)
 Honsalar Camii ($\chi^2=73,445$, $sd=1$, $p=,00$)
 Kubbeli Mescit ($\chi^2=23,374$, $sd=1$, $p=,00$)
 Eligüzel (İbni Neccar) Camii ($\chi^2=52,862$, $sd=1$, $p=,00$)
 Musa Fakih Camii ($\chi^2=39,072$, $sd=1$, $p=,00$)
 Sinanbey Camii ($\chi^2=75,804$, $sd=1$, $p=,00$)

Tablo-3'teki sonuç incelendiğinde Pearson Ki-Kare analizinde katılımcıların cinsiyetlerine göre Kastamonu inanç turizmi merkezlerini ziyaret etme durumuna ait Yakuppağa Külliyesi ($sıg=,00$, $p<,0,05$), Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi ($sıg=,00$, $p<,0,05$), Nasrullah Külliyesi ($sıg=,00$, $p<,0,05$), İsmailbey Külliyesi ($sıg=,00$, $p<,0,05$), Ferhatpaşa Camii ($sıg=,00$, $p<,0,05$), Atabeygazi Camisi ($sıg=,00$, $p<,0,05$), Hepkebirler Sahabe Türbesi ($sıg=,00$, $p<,0,05$), Honsalar Camii ($sıg=,00$, $p<,0,05$), Kubbeli Mescit ($sıg=,00$, $p<,0,05$), Eligüzel (İbni Neccar) Camii ($sıg=,00$, $p<,0,05$), Musa Fakih Camii ($sıg=,00$, $p<,0,05$), Sinanbey Camii ($sıg=,00$, $p<,0,05$) bilgisi durumunda anlamlı farklılık bulunmaktadır.

İnanç Turizminde Merkezler ve Bölge İnsanın Bu Merkezlerle Etkileşimi: Kastamonu Örneği

Kastamonu inanç turizmi merkezlerini erkeklerin ziyaret oranının kadınlardan daha yüksek olduğu ayrıca Yakupağa, Şeyh Şaban-ı Veli, Nasrullah ve İsmailbey Külliyelerinin ziyaret oranlarının %80'i geçtiği; diğer inanç turizmi merkezlerinin ziyaret oranlarının ise düşük seviyede kaldığı tespit edilmiştir.

Tablo-4. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Kastamonu İnanç Turizmi Merkezlerini Ziyaret Etme Durumuna Ait Ki-Kare Analizi

Yakupağa Külliyesi				Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi			
Medeni Durum	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam	Medeni Durum	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
Evli	289	54	343	Evli	307	36	343
	84,3%	15,7%	100,0%		89,5%	10,5%	100,0%
Bekâr	142	33	175	Bekâr	157	18	175
	81,1%	18,9%	100,0%		89,7%	10,3%	100,0%
Toplam	431	87	518	Toplam	464	54	518
	83,2%	16,8%	100,0%		89,6%	10,4%	100,0%
Nasrullah Külliyesi				İsmailbey Külliyesi			
Medeni Durum	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam	Medeni Durum	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
Evli	310	33	343	Evli	268	75	343
	90,4%	9,6%	100,0%		78,1%	21,9%	100,0%
Bekâr	168	7	175	Bekâr	132	43	175
	96,0%	4,0%	100,0%		75,4%	24,6%	100,0%
Toplam	478	40	518	Toplam	400	118	518
	92,3%	7,7%	100,0%		77,2%	22,8%	100,0%
Ferhatpaşa Camii				Atabeygazi Camisi			
Medeni Durum	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam	Medeni Durum	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
Evli	121	222	343	Evli	177	166	343
	35,3%	64,7%	100,0%		51,6%	48,4%	100,0%
Bekâr	27	148	175	Bekâr	66	109	175
	15,4%	84,6%	100,0%		37,7%	62,3%	100,0%
Toplam	148	370	518	Toplam	243	275	518
	28,6%	71,4%	100,0%		46,9%	53,1%	100,0%
Hepkebirler Sahabe Türbesi				Honsalar Camii			
Medeni Durum	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam	Medeni Durum	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
Evli	174	169	343	Evli	135	208	343
	50,7%	49,3%	100,0%		39,4%	60,6%	100,0%
Bekâr	69	106	175	Bekâr	47	128	175
	39,4%	60,6%	100,0%		26,9%	73,1%	100,0%
Toplam	243	275	518	Toplam	182	336	518
	46,9%	53,1%	100,0%		35,1%	64,9%	100,0%
Kubbeli Mescit				Eliğüzel (İbni Neccar) Camii			
Medeni Durum	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam	Medeni Durum	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
Evli	67	276	343	Evli	114	229	343
	19,5%	80,5%	100,0%		33,2%	66,8%	100,0%

Bekâr	22	153	175	Bekâr	30	145	175
	12,6%	87,4%	100,0%		17,1%	82,9%	100,0%
Toplam	89	429	518	Toplam	144	374	518
	17,2%	82,8%	100,0%		27,8%	72,2%	100,0%
Musa Fakih Camii				Sinanbey Camii			
Medeni Durum	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam	Medeni Durum	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
Evli	90	253	343	Evli	234	109	343
	26,2%	73,8%	100,0%		68,2%	31,8%	100,0%
Bekâr	24	151	175	Bekâr	98	77	175
	13,7%	86,3%	100,0%		56,0%	44,0%	100,0%
Toplam	114	404	518	Toplam	332	186	518
	22,0%	78,0%	100,0%		64,1%	35,9%	100,0%

Yakuppağa Külliyesi ($\chi^2=,804$, $sd=1$, $p=,37$)
 Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi ($\chi^2=,005$, $sd=1$, $p=,94$)
 Nasrullah Külliyesi ($\chi^2=5,138$, $sd=1$, $p=,02$)
 İsmailbey Külliyesi ($\chi^2=,482$, $sd=1$, $p=,48$)
 Ferhatpaşa Camii ($\chi^2=22,369$, $sd=1$, $p=,00$)
 Atabeygazi Camisi ($\chi^2=8,976$, $sd=1$, $p=,00$)
 Hepkebirler Sahabe Türbesi ($\chi^2=5,942$, $sd=1$, $p=,01$)
 Honsalar Camii ($\chi^2=7,946$, $sd=1$, $p=,00$)
 Kubbeli Mescit ($\chi^2 = 3,947$, $sd=1$, $p=,04$)
 Eligüzel (İbni Neccar) Camii ($\chi^2=14,953$, $sd=1$, $p=,00$)
 Musa Fakih Camii ($\chi^2=10,590$, $sd=1$, $p=,00$)
 Sinanbey Camii ($\chi^2=7,521$, $sd=1$, $p=,00$)

Tablo-4'teki sonuç incelendiğinde Pearson Ki-Kare analizinde katılımcıların medeni durumlarına göre Kastamonu inanç turizmi merkezlerinin ziyaret etme durumuna ait Yakupağa Külliyesi ($sıg=,37$, $p>,0,05$), Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi ($sıg=,94$, $p>,0,05$), İsmailbey Külliyesi ($sıg=,48$, $p>,0,05$) bilgisi durumunda anlamlı farklılık bulunmazken Nasrullah Külliyesi ($sıg=,02$, $p<,0,05$), Ferhatpaşa Camii ($sıg=,00$, $p<,0,05$), Atabeygazi Camisi ($sıg= ,00$, $p<,0,05$), Hepkebirler Sahabe Türbesi ($sıg= ,01$, $p<,0,05$), Honsalar Camii ($sıg= ,00$, $p<,0,05$), Kubbeli Mescit ($sıg=,04$, $p<,0,05$), Eligüzel (İbni Neccar) Camii ($sıg=,00$, $p<,0,05$), Musa Fakih Camii ($sıg=,00$, $p<,0,05$), Sinanbey Camii ($sıg=,00$, $p<,0,05$) bilgisi durumunda anlamlı farklılık bulunmaktadır. Yakupağa ve İsmailbey Külliyesi ile Ferhatpaşa, Atabeygazi, Honsalar, Eligüzel (İbni Neccar), Musa Fakih, Sinanbey Camileri ile Hepkebirler Sahabe Türbesi ve Kubbeli Mescit'in evliler tarafından ziyaret oranının bekârlara göre daha yüksek olduğu buna karşılık Şeyh Şaban-ı Veli ve Nasrullah Külliyesinin bekârlar tarafından ziyaret oranının evlilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca Yakupağa, Şeyh Şaban-ı Veli ve Nasrullah Külliyesinin genel ziyaret oranlarının %80'i geçtiği; diğer inanç turizmi merkezlerinin ziyaret oranlarının ise düşük seviyede kaldığı tespit edilmiştir.

Tablo-5. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Kastamonu İnanç Turizm Merkezlerini Ziyaret Etme Durumuna Ait Ki-Kare Analizi

Yakuppağa Külliyesi				Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi			
Eğitim Durumu	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam	Eğitim Durumu	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
İlköğretim	12	11	23	İlköğretim	13	10	23
	52,2%	47,8%	100,0%		56,5%	43,5%	100,0%
Ortaöğretim	52	28	80	Ortaöğretim	65	15	80
	65,0%	35,0%	100,0%		81,3%	18,8%	100,0%
Önlisans/Lisans	290	38	328	Önlisans/Lisans	306	22	328
	88,4%	11,6%	100,0%		93,3%	6,7%	100,0%
Lisansüstü	75	9	84	Lisansüstü	78	6	84
	89,3%	10,7%	100,0%		92,9%	7,1%	100,0%
Toplam	429	86	515	Toplam	462	53	515
	83,3%	16,7%	100,0%		89,7%	10,3%	100,0%
Nasrullah Külliyesi				İsmailbey Külliyesi			
Eğitim Durumu	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam	Eğitim Durumu	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
İlköğretim	15	8	23	İlköğretim	12	11	23
	65,2%	34,8%	100,0%		52,2%	47,8%	100,0%
Ortaöğretim	65	15	80	Ortaöğretim	48	32	80
	81,3%	18,8%	100,0%		60,0%	40,0%	100,0%
Önlisans/Lisans	315	13	328	Önlisans/Lisans	263	65	328
	96,0%	4,0%	100,0%		80,2%	19,8%	100,0%
Lisansüstü	81	3	84	Lisansüstü	75	9	84
	96,4%	3,6%	100,0%		89,3%	10,7%	100,0%
Toplam	476	39	515	Toplam	398	117	515
	92,4%	7,6%	100,0%		77,3%	22,7%	100,0%
Ferhatpaşa Camii				Atabeygazi Camisi			
Eğitim Durumu	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam	Eğitim Durumu	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
İlköğretim	4	19	23	İlköğretim	2	21	23
	17,4%	82,6%	100,0%		8,7%	91,3%	100,0%
Ortaöğretim	18	62	80	Ortaöğretim	30	50	80
	22,5%	77,5%	100,0%		37,5%	62,5%	100,0%
Önlisans/Lisans	96	232	328	Önlisans/Lisans	162	166	328
	29,3%	70,7%	100,0%		49,4%	50,6%	100,0%
Lisansüstü	29	55	84	Lisansüstü	48	36	84
	34,5%	65,5%	100,0%		57,1%	42,9%	100,0%
Toplam	147	368	515	Toplam	242	273	515
	28,5%	71,5%	100,0%		47,0%	53,0%	100,0%
Hepkebirler Türbesi				Honsalar Camii			
Eğitim Durumu	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam	Eğitim Durumu	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
İlköğretim	5	18	23	İlköğretim	4	19	23
	21,7%	78,3%	100,0%		17,4%	82,6%	100,0%
Ortaöğretim	36	44	80	Ortaöğretim	26	54	80
	45,0%	55,0%	100,0%		32,5%	67,5%	100,0%

Önlisans/ Lisans	159 48,5%	169 51,5%	328 100,0%	Önlisans/ Lisans	118 36,0%	210 64,0%	328 100,0%
Lisansüstü	42 50,0%	42 50,0%	84 100,0%	Lisansüstü	33 39,3%	51 60,7%	84 100,0%
Toplam	242 47,0%	273 53,0%	515 100,0%	Toplam	181 35,1%	334 64,9%	515 100,0%

Eğitim Durumu	Kubbeli Mescit			Eğitim Durumu	Eligüzel Camii		
	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam		Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
İlköğretim	1	22	23	İlköğretim	1	22	23
	4,3%	95,7%	100,0%		4,3%	95,7%	100,0%
Ortaöğretim	18	62	80	Ortaöğretim	23	57	80
	22,5%	77,5%	100,0%		28,8%	71,3%	100,0%
Önlisans/ Lisans	54	274	328	Önlisans/ Lisans	90	238	328
	16,5%	83,5%	100,0%		27,4%	72,6%	100,0%
Lisansüstü	15	69	84	Lisansüstü	29	55	84
	17,9%	82,1%	100,0%		34,5%	65,5%	100,0%
Toplam	88	427	515	Toplam	143	372	515
	17,1%	82,9%	100,0%		27,8%	72,2%	100,0%

Eğitim Durumu	Musa Fakih Camii			Eğitim Durumu	Sinanbey Camii		
	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam		Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
İlköğretim	4	19	23	İlköğretim	5	18	23
	17,4%	82,6%	100,0%		21,7%	78,3%	100,0%
Ortaöğretim	15	65	80	Ortaöğretim	48	32	80
	18,8%	81,3%	100,0%		60,0%	40,0%	100,0%
Önlisans/ Lisans	72	256	328	Önlisans/ Lisans	215	113	328
	22,0%	78,0%	100,0%		65,5%	34,5%	100,0%
Lisansüstü	22	62	84	Lisansüstü	63	21	84
	26,2%	73,8%	100,0%		75,0%	25,0%	100,0%
Toplam	113	402	515	Toplam	331	184	515
	21,9%	78,1%	100,0%		64,3%	35,7%	100,0%

Yakupağa Külliyesi ($\chi^2=43,611$, $sd=3$, $p=,00$)

Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi ($\chi^2=39,104$, $sd=3$, $p=,00$)

Nasrullah Külliyesi ($\chi^2=46,634$, $sd=3$, $p=,00$)

İsmailbey Külliyesi ($\chi^2=30,333$, $sd=3$, $p=,00$)

Ferhatpaşa Camii ($\chi^2=4,392$, $sd=3$, $p=,22$)

Atabeygazi Camisi ($\chi^2=20,668$, $sd=3$, $p=,00$)

Hepkebirler Sahabe Türbesi ($\chi^2=6,611$, $sd=3$, $p=,08$)

Honsalar Camii ($\chi^2=4,157$, $sd=3$, $p=,24$)

Kubbeli Mescit ($\chi^2=4,414$, $sd=3$, $p=,22$)

Eligüzel (İbni Neccar) Camii ($\chi^2=8,258$, $sd=3$, $p=,04$)

Musa Fakih Camii ($\chi^2=1,639$, $sd=3$, $p=,65$)

Sinanbey Camii ($\chi^2=23,198$, $sd=3$, $p=,00$)

Tablo-5'teki sonuçta Pearson Ki-Kare analizinde katılımcıların eğitim durumlarına göre Kastamonu inanç turizmi merkezlerini ziyaret etme durumuna ait Ferhatpaşa Camii

İnanç Turizminde Merkezler ve Bölge İnsanın Bu Merkezlerle Etkileşimi: Kastamonu Örneği

(sıg=,22, p>,0,05), Hepkebirler Sahabe Türbesi (sıg=,08, p>,0,05), Honsalar Camii (sıg=,24, p>,0,05), Kubbeli Mescit (sıg=,22, p>,0,05) ve Musa Fakih Camii (sıg=,65, p>,0,05) bilgisi durumunda anlamlı farklılık bulunmazken Yakupağa Külliyesi (sıg=,00, p<,0,05), Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi (sıg=,00, p<,0,05), Nasrullah Külliyesi (sıg=,00, p<,0,05), İsmailbey Külliyesi (sıg=,00, p<,0,05), Atabeygazi Camisi (sıg=,00, p<,0,05), Eligüzel (İbni Neccar) Camii (sıg=,04, p<,0,05) ve Sinanbey Camii (sıg=,00, p<,0,05) bilgisi durumunda anlamlı farklılık bulunmaktadır. Yakupağa, Şeyh Şaban-ı Veli, Nasrullah ve İsmailbey Külliyesinde; Ferhatpaşa, Atabeygazi, Honsalar, Musa Fakih ve Sinanbey Camilerinde; Kubbeli Mescit'te eğitim seviyesi yükseldikçe ziyaret etme oranlarının da arttığı görülmektedir. Ancak Kubbeli Mescit'in ortaöğretim seviyesindekiler tarafından ziyaret edilme oranlarının önlisans/lisans ve lisansüstü seviyesindekilerden, Eligüzel (İbni Neccar) Camisinin ise önlisans/lisans seviyesindekilerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca Yakupağa, Şeyh Şaban-ı Veli ve Nasrullah Külliyelerinin genel ziyaret oranlarının %80'i geçtiği; diğer inanç turizmi merkezlerinin ziyaret oranlarının ise düşük seviyede kaldığı tespit edilmiştir.

Tablo-6. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Meslek Durumlarına Göre Kastamonu İnanç Turizmi Merkezlerini Ziyaret Etme Durumuna Ait Ki-Kare Analizi

Meslek Durumu	Yakupağa Külliyesi			Meslek Durumu	Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi		
	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam		Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
Çalışmıyor	22	8	30	Çalışmıyor	24	6	30
	73,3%	26,7%	100,0%		80,0%	20,0%	100,0%
Ev Hanımı	27	23	50	Ev Hanımı	27	23	50
	54,0%	46,0%	100,0%		54,0%	46,0%	100,0%
Öğrenci	74	14	88	Öğrenci	82	6	88
	84,1%	15,9%	100,0%		93,2%	6,8%	100,0%
Serbest Meslek	23	3	26	Serbest Meslek	25	1	26
	88,5%	11,5%	100,0%		96,2%	3,8%	100,0%
Özel Sektör	38	20	58	Özel Sektör	50	8	58
	65,5%	34,5%	100,0%		86,2%	13,8%	100,0%
Kamu Çalışanı	247	19	266	Kamu Çalışanı	256	10	266
	92,9%	7,1%	100,0%		96,2%	3,8%	100,0%
Toplam	431	87	518	Toplam	464	54	518
	83,2%	16,8%	100,0%		89,6%	10,4%	100,0%
Meslek Durumu	Nasrullah Külliyesi			Meslek Durumu	İsmailbey Külliyesi		
	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam		Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
Çalışmıyor	25	5	30	Çalışmıyor	20	10	30
	83,3%	16,7%	100,0%		66,7%	33,3%	100,0%
Ev Hanımı	30	20	50	Ev Hanımı	19	31	50
	60,0%	40,0%	100,0%		38,0%	62,0%	100,0%
Öğrenci	88	0	88	Öğrenci	68	20	88
	100,0%	0,0%	100,0%		77,3%	22,7%	100,0%

Serbest Meslek	26	0	26	Serbest Meslek	22	4	26
	100,0%	0,0%	100,0%		84,6%	15,4%	100,0%
Özel Sektör	49	9	58	Özel Sektör	36	22	58
	84,5%	15,5%	100,0%		62,1%	37,9%	100,0%
Kamu Çalışanı	260	6	266	Kamu Çalışanı	235	31	266
	97,7%	2,3%	100,0%		88,3%	11,7%	100,0%
Toplam	478	40	518	Toplam	400	118	518
	92,3%	7,7%	100,0%		77,2%	22,8%	100,0%

Meslek Durumu	Ferhatpaşa Camii			Meslek Durumu	Atabeygazi Camisi		
	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam		Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
Çalışmıyor	2	28	30	Çalışmıyor	10	20	30
	6,7%	93,3%	100,0%		33,3%	66,7%	100,0%
Ev Hanımı	8	42	50	Ev Hanımı	8	42	50
	16,0%	84,0%	100,0%		16,0%	84,0%	100,0%
Öğrenci	14	74	88	Öğrenci	36	52	88
	15,9%	84,1%	100,0%		40,9%	59,1%	100,0%
Serbest Meslek	9	17	26	Serbest Meslek	17	9	26
	34,6%	65,4%	100,0%		65,4%	34,6%	100,0%
Özel Sektör	19	39	58	Özel Sektör	19	39	58
	32,8%	67,2%	100,0%		32,8%	67,2%	100,0%
Kamu Çalışanı	96	170	266	Kamu Çalışanı	153	113	266
	36,1%	63,9%	100,0%		57,5%	42,5%	100,0%
Toplam	148	370	518	Toplam	243	275	518
	28,6%	71,4%	100,0%		46,9%	53,1%	100,0%

Meslek Durumu	Hepkebirler Sahabe Türbesi			Meslek Durumu	Honsalar Camii		
	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam		Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
Çalışmıyor	11	19	30	Çalışmıyor	4	26	30
	36,7%	63,3%	100,0%		13,3%	86,7%	100,0%
Ev Hanımı	12	38	50	Ev Hanımı	8	42	50
	24,0%	76,0%	100,0%		16,0%	84,0%	100,0%
Öğrenci	37	51	88	Öğrenci	21	67	88
	42,0%	58,0%	100,0%		23,9%	76,1%	100,0%
Serbest Meslek	15	11	26	Serbest Meslek	11	15	26
	57,7%	42,3%	100,0%		42,3%	57,7%	100,0%
Özel Sektör	24	34	58	Özel Sektör	15	43	58
	41,4%	58,6%	100,0%		25,9%	74,1%	100,0%
Kamu Çalışanı	144	122	266	Kamu Çalışanı	123	143	266
	54,1%	45,9%	100,0%		46,2%	53,8%	100,0%
Toplam	243	275	518	Toplam	182	336	518
	46,9%	53,1%	100,0%		35,1%	64,9%	100,0%

Meslek Durumu	Kubbeli Mescit			Meslek Durumu	Eliğüzel Camii		
	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam		Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
Çalışmıyor	1	29	30	Çalışmıyor	3	27	30
	3,3%	96,7%	100,0%		10,0%	90,0%	100,0%
Ev Hanımı	9	41	50	Ev Hanımı	6	44	50
	18,0%	82,0%	100,0%		12,0%	88,0%	100,0%
Öğrenci	12	76	88	Öğrenci	20	68	88

İnanç Turizminde Merkezler ve Bölge İnsanının Bu Merkezlerle Etkileşimi: Kastamonu Örneği

	13,6%	86,4%	100,0%		22,7%	77,3%	100,0%
Serbest	4	22	26	Serbest	11	15	26
Meslek	15,4%	84,6%	100,0%	Meslek	42,3%	57,7%	100,0%
Özel Sektör	10	48	58	Özel Sektör	15	43	58
	17,2%	82,8%	100,0%		25,9%	74,1%	100,0%
Kamu	53	213	266	Kamu	89	177	266
Çalışanı	19,9%	80,1%	100,0%	Çalışanı	33,5%	66,5%	100,0%
Toplam	89	429	518	Toplam	144	374	518
	17,2%	82,8%	100,0%		27,8%	72,2%	100,0%
Musa Fakih Camii				Sinanbey Camii			
Meslek Durumu	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam	Meslek Durumu	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
Çalışmıyor	3	27	30	Çalışmıyor	14	16	30
	10,0%	90,0%	100,0%		46,7%	53,3%	100,0%
Ev Hanımı	6	44	50	Ev Hanımı	16	34	50
	12,0%	88,0%	100,0%		32,0%	68,0%	100,0%
Öğrenci	10	78	88	Öğrenci	54	34	88
	11,4%	88,6%	100,0%		61,4%	38,6%	100,0%
Serbest	8	18	26	Serbest	19	7	26
Meslek	30,8%	69,2%	100,0%	Meslek	73,1%	26,9%	100,0%
Özel Sektör	12	46	58	Özel Sektör	31	27	58
	20,7%	79,3%	100,0%		53,4%	46,6%	100,0%
Kamu	75	191	266	Kamu	198	68	266
Çalışanı	28,2%	71,8%	100,0%	Çalışanı	74,4%	25,6%	100,0%
Toplam	114	404	518	Toplam	332	186	518
	22,0%	78,0%	100,0%		64,1%	35,9%	100,0%

Yakuppağa Külliyesi ($\chi^2=63,891$, $sd=5$, $p=,00$)

Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi ($\chi^2=86,503$, $sd=5$, $p=,00$)

Nasrullah Külliyesi ($\chi^2=102,115$, $sd=5$, $p=,00$)

İsmailbey Külliyesi ($\chi^2=72,717$, $sd=5$, $p=,00$)

Ferhatpaşa Camii ($\chi^2=26,171$, $sd=5$, $p=,00$)

Atabeygazi Camisi ($\chi^2=42,923$, $sd=5$, $p=,00$)

Hepkebirler Sahabe Türbesi ($\chi^2=20,140$, $sd=5$, $p=,00$)

Honsalar Camii ($\chi^2=36,366$, $sd=5$, $p=,00$)

Kubbeli Mescit ($\chi^2=6,310$, $sd=5$, $p=,27$)

Eligüzel (İbni Neccar) Camii ($\chi^2=19,161$, $sd=5$, $p=,00$)

Musa Fakih Camii ($\chi^2=18,401$, $sd=5$, $p=,00$)

Sinanbey Camii ($\chi^2=42,753$, $sd=5$, $p=,00$)

Tablo 6'daki sonuç incelendiğinde Pearson Ki-Kare analizinde katılımcıların meslek durumlarına göre Kastamonu inanç turizmi merkezlerini ziyaret etme durumuna ait Kubbeli Mescit ($sıg=,27$, $p>,05$) bilgisi durumunda anlamlı farklılık bulunmazken Yakupağa Külliyesi ($sıg=,00$, $p<,05$), Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi ($sıg=,00$, $p<,05$), Nasrullah Külliyesi ($sıg=,00$, $p<,05$), İsmailbey Külliyesi ($sıg=,00$, $p<,05$), Ferhatpaşa Camii ($sıg=,00$, $p<,05$), Atabeygazi Camisi ($sıg=,00$, $p<,05$), Hepkebirler Sahabe Türbesi ($sıg=,00$, $p<,05$), Honsalar Camii ($sıg=,00$, $p<,05$), Eligüzel (İbni Neccar) Camii ($sıg=,00$, $p<,05$), Musa Fakih Camii ($sıg=,00$, $p<,05$), Sinanbey Camii ($sıg=,00$, $p<,05$) bilgisi

durumunda anlamlı farklılık bulunmaktadır. Kastamonu inanç turizmi merkezlerini ev hanımı ve çalışmayanların genelde ziyaret oranının daha düşük olduğu, buna karşılık serbest meslek ve kamu çalışanlarının ise ziyaret oranlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bununla birlikte Yakupağa, Şeyh Şaban-ı Veli ve Nasrullah Külliyelerinin genel ziyaret oranları %80'in üzerindeyken diğer inanç turizmi merkezlerinin ziyaret oranlarının düşük seviyede olduğu tespit edilmiştir.

Tablo-7. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Aylık Gelir Durumlarına Göre Kastamonu İnanç Turizmi Merkezlerini Ziyaret Etme Durumuna Ait Ki-Kare Analizi

Yakupağa Külliyesi				Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi			
Aylık Gelir Durumu	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam	Aylık Gelir Durumu	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
0-4500 TL	122	47	169	0-4500 TL	137	32	169
	72,2%	27,8%	100,0%		81,1%	18,9%	100,0%
4501-6500 TL	46	10	56	4501-6500 TL	51	5	56
	82,1%	17,9%	100,0%		91,1%	8,9%	100,0%
6501-8500 TL	120	11	131	6501-8500 TL	125	6	131
	91,6%	8,4%	100,0%		95,4%	4,6%	100,0%
8501 TL ve daha fazla	143	19	162	8501 TL ve daha fazla	151	11	162
	88,3%	11,7%	100,0%		93,2%	6,8%	100,0%
Toplam	431	87	518	Toplam	464	54	518
	83,2%	16,8%	100,0%		89,6%	10,4%	100,0%
Nasrullah Külliyesi				İsmailbey Külliyesi			
Aylık Gelir Durumu	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam	Aylık Gelir Durumu	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
0-4500 TL	143	26	169	0-4500 TL	111	58	169
	84,6%	15,4%	100,0%		65,7%	34,3%	100,0%
4501-6500 TL	52	4	56	4501-6500 TL	44	12	56
	92,9%	7,1%	100,0%		78,6%	21,4%	100,0%
6501-8500 TL	127	4	131	6501-8500 TL	109	22	131
	96,9%	3,1%	100,0%		83,2%	16,8%	100,0%
8501 TL ve daha fazla	156	6	162	8501 TL ve daha fazla	136	26	162
	96,3%	3,7%	100,0%		84,0%	16,0%	100,0%
Toplam	478	40	518	Toplam	400	118	518
	92,3%	7,7%	100,0%		77,2%	22,8%	100,0%
Ferhatpaşa Camii				Atabeygazi Camisi			
Aylık Gelir Durumu	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam	Aylık Gelir Durumu	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
0-4500 TL	25	144	169	0-4500 TL	54	115	169
	14,8%	85,2%	100,0%		32,0%	68,0%	100,0%
4501-6500 TL	18	38	56	4501-6500 TL	24	32	56
	32,1%	67,9%	100,0%		42,9%	57,1%	100,0%
6501-8500 TL	44	87	131	6501-8500 TL	70	61	131
	33,6%	66,4%	100,0%		53,4%	46,6%	100,0%
8501 TL ve daha fazla	61	101	162	8501 TL ve daha fazla	95	67	162
	37,7%	62,3%	100,0%		58,6%	41,4%	100,0%
Toplam	148	370	518	Toplam	243	275	518

İnanç Turizminde Merkezler ve Bölge İnsanın Bu Merkezlerle Etkileşimi: Kastamonu Örneği

	28,6%	71,4%	100,0%		46,9%	53,1%	100,0%
	Hepkebirler Sahabe Türbesi				Honsalar Camii		
Aylık Gelir Durumu	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam	Aylık Gelir Durumu	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
0-4500 TL	59	110	169	0-4500 TL	35	134	169
	34,9%	65,1%	100,0%		20,7%	79,3%	100,0%
4501-6500 TL	28	28	56	4501-6500 TL	22	34	56
	50,0%	50,0%	100,0%		39,3%	60,7%	100,0%
6501-8500 TL	69	62	131	6501-8500 TL	54	77	131
	52,7%	47,3%	100,0%		41,2%	58,8%	100,0%
8501 TL ve daha fazla	87	75	162	8501 TL ve daha fazla	71	91	162
	53,7%	46,3%	100,0%		43,8%	56,2%	100,0%
Toplam	243	275	518	Toplam	182	336	518
	46,9%	53,1%	100,0%		35,1%	64,9%	100,0%

	Kubbeli Mescit				Eligüzel Camii		
Aylık Gelir Durumu	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam	Aylık Gelir Durumu	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
0-4500 TL	21	148	169	0-4500 TL	32	137	169
	12,4%	87,6%	100,0%		18,9%	81,1%	100,0%
4501-6500 TL	13	43	56	4501-6500 TL	17	39	56
	23,2%	76,8%	100,0%		30,4%	69,6%	100,0%
6501-8500 TL	26	105	131	6501-8500 TL	47	84	131
	19,8%	80,2%	100,0%		35,9%	64,1%	100,0%
8501 TL ve daha fazla	29	133	162	8501 TL ve daha fazla	48	114	162
	17,9%	82,1%	100,0%		29,6%	70,4%	100,0%
Toplam	89	429	518	Toplam	144	374	518
	17,2%	82,8%	100,0%		27,8%	72,2%	100,0%

	Musa Fakih Camii				Sinanbey Camii		
Aylık Gelir Durumu	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam	Aylık Gelir Durumu	Ziyaret ettim	Ziyaret etmedim	Toplam
0-4500 TL	23	146	169	0-4500 TL	85	84	169
	13,6%	86,4%	100,0%		50,3%	49,7%	100,0%
4501-6500 TL	10	46	56	4501-6500 TL	37	19	56
	17,9%	82,1%	100,0%		66,1%	33,9%	100,0%
6501-8500 TL	37	94	131	6501-8500 TL	89	42	131
	28,2%	71,8%	100,0%		67,9%	32,1%	100,0%
8501 TL ve daha fazla	44	118	162	8501 TL ve daha fazla	121	41	162
	27,2%	72,8%	100,0%		74,7%	25,3%	100,0%
Toplam	114	404	518	Toplam	332	186	518
	22,0%	78,0%	100,0%		64,1%	35,9%	100,0%

Yakupağa Külliyesi ($\chi^2=24,307$, $sd=3$, $p=,00$)

Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi ($\chi^2=20,325$, $sd=3$, $p=,00$)

Nasrullah Külliyesi ($\chi^2=21,630$, $sd=3$, $p=,00$)

İsmailbey Külliyesi ($\chi^2=19,692$, $sd=3$, $p=,00$)

Ferhatpaşa Camii ($\chi^2=24,235$, $sd=3$, $p=,00$)

Atabeygazi Camisi ($\chi^2=26,744$, $sd=3$, $p=,00$)

Hepkebirler Sahabe Türbesi ($\chi^2=14,733$, $sd=3$, $p=,00$)

Honsalar Camii ($\chi^2=23,353$, $sd=3$, $p=,00$)

Kubbeli Mescit ($\chi^2=4,831$, $sd=3$, $p=,18$)

Eligüzel (İbni Neccar) Camii ($\chi^2=11,329$, $sd=3$, $p=,01$)

Musa Fakih Camii ($\chi^2=12,981$, $sd=3$, $p=,00$)

Sinanbey Camii ($\chi^2=22,823$, $sd=3$, $p=,00$)

Tablo-7'deki sonuç incelendiğinde Pearson Ki-Kare analizinde katılımcıların aylık gelir durumlarına göre Kastamonu inanç turizmi merkezlerini ziyaret etme durumuna ait Kubbeli Mescit ($sıg=,18$, $p>,0,05$) bilgisi durumunda anlamlı farklılık bulunmazken Yakupağa Külliyesi ($sıg=,00$, $p<,0,05$), Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi ($sıg=,00$, $p<,0,05$), Nasrullah Külliyesi ($sıg=,00$, $p<,0,05$), İsmailbey Külliyesi ($sıg=,00$, $p<,0,05$), Ferhatpaşa Camii ($sıg=,00$, $p<,0,05$), Atabeygazi Camisi ($sıg=,00$, $p<,0,05$), Hepkebirler Sahabe Türbesi ($sıg=,00$, $p>,0,05$), Honsalar Camii ($sıg=,00$, $p<,0,05$), Eligüzel (İbni Neccar) Camii ($sıg=,01$, $p<,0,05$), Musa Fakih Camii ($sıg=,00$, $p<,0,05$) ve Sinanbey Camii ($sıg=,00$, $p<,0,05$) bilgisi durumunda anlamlı farklılık bulunmaktadır. Kubbeli Mescit haricindeki inanç turizmi merkezlerinde aylık geliri yüksek olanların (6501-8500 TL ile 8500 TL ve üzeri) ziyaret oranlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca araştırmaya katılan katılımcıların aylık gelir durumlarına göre Yakupağa, Şeyh Şaban-ı Veli ve Nasrullah Külliyelerinin genel ziyaret oranlarının %80'i geçtiği; diğer inanç turizmi merkezlerinin ziyaret oranlarının ise düşük seviyede kaldığı tespit edilmiştir.

Alt Problem-3

Araştırmaya katılan katılımcılara göre Kastamonu Merkez'de bulunan inanç turizmi merkezlerinin tanıtımının yapılabilmesi ve turizm bakımından ilgi çekici hâle getirilebilmesi için yapılması gerekenler araştırılmıştır.

Tablo-8. Araştırmaya Katılan Katılımcılara Göre Kastamonu Merkez'de Bulunan İnanç Turizmi Merkezlerinin Tanıtımının Yapılabilmesi ve Turizm Bakımından İlgi Çekici Hâle Getirilebilmesi İçin Yapılması Gerekenler

Yapılması Gerekenler	N	%
Eğitim verilmeli	44	8,5
Basın yayın organları ve sosyal medya kullanılmalı	197	38,0
Sosyal kültürel etkinlikler düzenlenmeli	198	38,2
Turizm Fakültelerinin etkinliği artırılmalı	23	4,4
Bu merkezlerle ilgili çalışmada bulunacak girişimciler desteklenmeli	56	10,8
Toplam	518	100,0

Tablo-8'e göre Kastamonu Merkez'de bulunan inanç turizmi merkezlerinin tanıtımının yapılabilmesi ve turizm bakımından ilgi çekici hâle getirilebilmesi için araştırmaya katılan katılımcıların %38,2'si sosyal kültürel etkinlikler düzenlenmesinin, %38,0'i basın yayın organları ve sosyal medya kullanılmasının, %10,8'i inanç turizmi merkezleriyle ilgili çalışmada bulunacak girişimcilerin desteklenmesinin, %8,5'i eğitim verilmesinin ve %4,4'ü Turizm Fakültelerinin etkinliğinin artırılmasının gerektiğini belirtmişlerdir.

Sonuç

Araştırma, Kastamonu ili Merkez ilçesinde yapılmış olmakla beraber tüm inanç turizmi merkezleri açısından küresel anlam içeren sonuçları ortaya çıkarmıştır.

Araştırmaya katılan katılımcıların konu edilen, T.C. Kastamonu Belediyesi resmî Web sayfasında yayımlanan ve Merkez ilçede bulunan inanç turizmi merkezlerinden Nasrullah, Şeyh Şaban-ı Veli ve Yakupağa Külliyesini yüksek oranda, yeterince ziyaret ettikleri ancak İsmailbey Külliyesi'ni; Sinanbey Camisi, Atabeygazi Camisi, Hepkebirler Sahabe Türbesi, Honsalar Camii, Ferhatpaşa Camii, Eligüzel (İbni Neccar) Camii, Musa Fakih Camii ve Kubbeli Mescit'i ise yeterince ziyaret etmedikleri görülmüştür. Bu da Kastamonu halkının şehir merkezinde bulunmalarına rağmen tarihî yer, inanç turizmi merkezleri, külliye ve camileri hakkında yeterince farkındalığa sahip olmadığını göstermektedir. Bu sonuç, Türkiye ve Dünya'da diğer inanç merkezlerinin farkındalığının da araştırılması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Katılımcıların cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, meslek durumu, aylık gelir durumlarına göre Kastamonu inanç turizm merkezleri ile ilgili ziyaret etme durumları arasında da genellikle anlamlı farklılık olduğu; Kastamonu inanç turizmi merkezlerini erkeklerin kadınlara, evlilerin bekârlara göre bu merkezleri daha yüksek oranda ziyaret ettikleri; ayrıca eğitim düzeyi yükseldikçe, gelir düzeyi arttıkça ve kamu ve özel sektör çalışanlarının çalışmayan ve ev hanımlarına göre bu merkezleri daha yüksek oranda ziyaret ettikleri görülmüştür.

İnanç turizmi merkezlerinin tanıtımının yapılabilmesi ve turizm bakımından ilgi çekici hâle getirilebilmesi için ulusal ve uluslararası tanıtımda büyük rolü bulunan basın yayın organları ve sosyal medyadan yararlanmak, çeşitli sosyal kültürel etkinlikler düzenlemek, alanla ilgili girişimcilere destek olup imkânlar sağlamak ve eğitimler vermek suretiyle yerel yönetimler, ilgili kamu kurum ve kuruluşları, turizm şirketleri, turizm fakülteleri hâlen yürütmekte oldukları çalışmalarını artırabilir, söz konusu kurum ve kuruluşlar aralarındaki iş birliğini artırarak amaca uygun projeler geliştirebilir. Şehir merkezinde bulunan özellikle Ferhatpaşa Camii ve Kastamonu'nun bilinen ilk camisi olma özelliğini taşıyan Atabeygazi Camisi gibi merkezlerin ziyaret edilme oranlarının yüksek olmayışı inanç turizmi alanında ilgili tüm birimlerin çalışmalarını artırmaları gerektiğini ortaya koymaktadır; yapılacak her türlü çalışma Evliyalar Şehri Kastamonu'da inanç turizminin gelişmesine katkı verebilir. Ayrıca Konya Mevlana Müzesi'ndeki uygulamaya benzer bir şekilde özellikle Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi, Nasrullah Kadı Külliyesi gibi ziyaret sayıları yüksek merkezlere sıramatik sistemi uygulaması getirilerek, bu merkezleri demografik durumlarıyla birlikte kaç kişinin ziyaret ettiği tespit edilip bu verilere göre çeşitli projeler geliştirilebilir.

İnanç turizmi hakkında benzer bir çalışma olmamakla beraber, Kastamonu ili örneği üzerinde gerçekleştiren inanç turizmi çalışmasının sonucuyla benzer sonuçlara, diğer turizm türlerinde rastlamak mümkündür. Örneğin müze turizmi bakımından Türkiye, pek çok eski medeniyete ev sahipliği yapmış olmasına rağmen müze ve müze ziyaretçi sayısı bakımından Avrupa ülkelerinin gerisinde kalmıştır (Kervankıran, 2014: 345). Bununla birlikte müzelerde hizmet kalitesinin artırılması, ziyaretçilerin müzeden memnun ayrılıp çevresindeki insanları buralara yönlendirmesi bu merkezlere ziyaretlerin artmasını sağlayabilecektir. Müzelerin fiziki bakımdan uygunluğu, müze görevlilerinin ziyaretçilere yaklaşımı; çocuk, yaşlı ve engelli bireylere sağlanan kolaylıklar bu merkezlerin tekrar ziyaret edilme ve başkalarına önerilmelerini sağlayabilir (Güneş vd., 2019: 609). Helal turizm açısından değerlendirildiğinde ise Türkiye'deki otellerin ortak bir standarda göre düzenlenmemiş olması hatta ilgili standartların henüz oluşturulmaması nedeniyle bu turizm çeşidinde istenilen gelir seviyesine ulaşamadığı görülmektedir (Baysal, 2017: 98). Girişimcilerin desteklenmesi, tanıtımların yapılması, helal turizmin turizm politikası olarak ele alınması, bu turizm işletmeleri için personel yetiştirilmesi gibi çalışmalarla helal turizmde dünyanın önde gelen ülkesi olunabilir (Kardeş ve Kınır, 2017: 43). Gelir seviyesi düşük olanların yüksek olanlara göre ve kadınların erkeklere göre helal turizmi daha çok tercih ettiği, lisans mezunlarında doktora mezunlarına göre, 25 yaş altındakilerde diğerlerine göre helal turizmin öneminin arttığı görülmüştür (Pamukçu, 2017: 154). Bu örnekler, bu araştırmanın bulgularında olduğu gibi cinsiyet, eğitim durumu, gelir seviyesi gibi demografik durumların önemli olduğunu ve girişimcilerin teşvik edilmesi, tanıtım ve eğitimlere önem verilerek çalışmaların artırılması gerektiğini, bu konuda politikalar geliştirilip kurum ve kuruluşlar ile turizm şirketleri arasında iş birliğinin artırılmasıyla standardın sağlanabileceğini, müze turizmi ve helal turizm örneklerinde olduğu gibi inanç turizmi merkezlerinde de istenen seviyede turizm talebinin oluşturulabileceğini göstermektedir.

Yazar Katkıları/ Author Contributions

Çalışmanın Tasarlanması | Design of Study: HÇ (%70), ÜH (%30)

Veri Toplanması | Data Acquisition: HÇ (%50), ÜH (%50)

Veri Analizi | Data Analysis HÇ (%70), ÜH (%30)

Makalenin Yazımı | Writing up: HÇ (%70), ÜH (%30)

Makale Gönderimi ve Revizyonu | Submission and Revision: HÇ (%80), ÜH (%20)

Finansman/ Grant Support

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. | The authors declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest

Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir. | The authors have no conflict of interest to declare.

Kaynakça / Reference

- Aaker, D.A., Kumar, V. ve Day, G.S., (2007). Marketing research, 9. Edition, John Wiley & Sons, Danvers.
- Bakır, A. ve Gökşen, A. (2020). Geç Orta Çağlarda Tokat Kastamonu Çorum ve Amasya vakıfları. *Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, IV (1), 10-44.
- Baysal, D. (2017). Türkiye’de helal turizm. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 36 (36), 89-103.
- Bingöl, Z. (2004). Akdeniz Bölgesi’nin kültür ve inanç turizmi potansiyeli açısından değerlendirilmesi. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 125-137.
- Can, E. (2015). Boş zaman, rekreasyon ve etkinlik turizmi ilişkisi. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 1-17.
- Çam, O. ve Çılgınoğlu, H. (2020). Kastamonu ili turizm potansiyeli ve inanç turizminin şehirdeki yeri ve önemi. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 76-90.
- Çam, O. & Çılgınoğlu, H. (2020). İnanç turizmi merkezi olarak Mevlana Müzesi ile Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi’nin değerlendirilmesi. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 342-357. doi:10.37847/tdad.739933
- Çetinkaya, Y. (2019). *İnanç turizmi destinasyonu olarak Kastamonu Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli örneği*, Doctoral dissertation, Kastamonu Üniversitesi.
- Eğilmez, M., Oğur, Ö. ve Tutuş, H. (2020). XVII. yüzyılın sonları ile XIX. yüzyılın ilk yarısında Kastamonu’da mevcut vakıf külliyesi. *Econder International Academic Journal*, 4 (2) , 304-325.
- Ertürk, T. (1996). *Şehir kimliği: Amasya örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Eşmeli, İ. (2019). Dinlerde mabed-ibadet ilişkisi (Yahudilik örneği). *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(11), 24-43. doi:10.17859/pauifd.573206
- Eyice, S. (1995). Ferhad Paşa Camii. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul:TDV İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, (12), 386.
- Eykay, İ., Dalgın, T. ve Çeken, H. (2015). İnanç turizmi potansiyeli açısından Antakya’nın değerlendirilmesi. *Journal of Life Economics*, 2(2), 59-74.
- Garda, B., & Temizel, M. (2016). Sürdürülebilir turizm çeşitleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (12), 83-103.
- Güneş, E., Pekerşen, Y., Alagöz, G. & Sivrikaya, K. K. (2019). Müze ziyaretçilerinin hizmet kalitesine yönelik algılamaları: Mevlana müzesi örneği. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 11 (21), 591-612.

Güven, M. (2012). Kültürün bir unsuru olarak din. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 933-948.

Harunoğulları, M. (2016). Kilis'in inanç turizmi potansiyeli ve kutsal mekânları. *Electronic Turkish Studies*, 11(21).

İbret, Ü., Aydınöz, D., ve Uğurlu, M. (2015). Kastamonu şehrinde kültür ve inanç turizmi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (32), 239-269.

Karabulut, T. ve Kaynak, İ. H. (2016). İnanç turizmi bağlamında kentsel turizm ve kültürel turizm: Konya örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (35), 185-191.

Karagöz, K. (2008). Türkiye'nin turizm potansiyeli: Çekim modeli yaklaşımı. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 149-156.

Karagöz, N. (2012). Candaroğlu İsmailbey ve Hulviyyât adlı eserindeki "fitır sadakası" bâbı. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*. (20), 267-288.

Karaman, S. ve Usta, K. (2006). İnanç turizmi açısından İznik ve bir uygulama çalışması, III. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, Balıkesir, ss:473-489.

Kardeş, N., & Kingır, S. (2017). Türkiye'de yükselen bir turizm çeşidi: helal turizm. *Yönetim Ekonomi Edebiyat İslami ve Politik Bilimler Dergisi*, 2(1), 32-46.

kastamonu.bel.tr. Camii ve Külliyyeler. <https://www.kastamonu.bel.tr/v2/gezi-rehberi/camii-ve-kulliyeler/> ET: 11.03.2022.

kastamonu.bel.tr. Honsalar Camii. <https://www.kastamonu.bel.tr/v2/portfolio/honsalar-camii/> ET:16.03.2022.

kastamonu.bel.tr. Kubbeli Mescit. <https://www.kastamonu.bel.tr/v2/portfolio/kubbeli-mescit/> ET: 16.03.2022.

kastamonu.bel.tr. Musa Fakih Camii. [T.C. Kastamonu Belediyesi Resmi İnternet Sitesi | www.kastamonu.bel.tr](http://www.kastamonu.bel.tr) » [Musa Fakih Camii](#) ET:17.03.2022.

kastamonu.ktb.gov.tr. Yakupağa Külliyesi. <https://kastamonu.ktb.gov.tr/tr-93962/yakupaga-kulliyesi.html> Erişim Tarihi: 17.03.2022.

Kaya, F., Cankül, D. ve Demirci, B. (2013). Türkiye'nin önemli inanç turizmi merkezlerinden biri: Akdamar Kilisesi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2013(1), 13-24.

Kervankıran, İ. (2014). Dünyada değişen müze algısı ekseninde Türkiye'deki müze turizmine bakış. *Electronic Turkish Studies*, 9(11).

Korkmaz, H. ve Odabaşı, F. (2021). Türbe ziyaretlerinin sosyo-kültürel ve dini nedenleri: Kastamonu örneği. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 30, 218-230.

- Kurul, M., ve Serin, N. (2016). Kastamonu İbn Neccâr Camisi üzerine bir değerlendirme. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, (28), 765-801.
- Küçükbasmacı, G. (2017). Kastamonu'da asa suları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (83), 199-221.
- Malhotra, N. K. (2004). *Marketing research an applied orientation*, 4. Edition, Pearson Prentice Hall, New Jersey.
- Okuyucu, A. ve Somuncu, M. (2013). Türkiye'de inanç turizmi: Bugünkü durum, sorunlar ve gelecek. In *International Conference on Religious Tourism and Tolerance* (Vol. 9, p. 12).
- Omuzlu, Ö. (2019). Kastamonu ili inanç turizmi potansiyeli ve halkın inanç turizmine bakışı, Yayıncı Kastamonu Üniversitesi (Doctoral dissertation, Kastamonu Üniversitesi).
- Özbek, F. ve Salihoğlu M. K. (2015). *Kastamonu rehberi*. Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri, İstanbul.
- Özgen, N. (2012). Siirt'in inanç turizmi mekânları: Ziyaret (Veysel Karani) ve Tillo (Aydınlar) örnekleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 17(27), 251-272.
- Özgüç, N. (2003). *Turizm coğrafyası*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Öztürk, S., İsmail, T. S. Y. ve Işınkaralar, Ö. (2020). İnanç turizmi odağında Benli Sultan Külliyesi peyzaj tasarım önerileri. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 349-360.
- Pamukçu, H. (2017). Konaklama işletmelerinde helâl turizm standardizasyonu önerisi.
- Parlar, B. (1996). *Kastamonu Yakup Ağa İmaretini restorasyon projesi* (Doctoral dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Sakıcı, Ç., Karakaş, H. ve Kesimoğlu, M. D. (2013). Kastamonu kent merkezindeki kamusal açık yeşil alanlarda kullanılan bitki materyali üzerine bir araştırma. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 13(1), 153-163.
- Sargın, S. (2006). Yalvaç'ta inanç turizmi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 1-18.
- Sevinç, H. ve Azgün, S. (2012). Bölgesel kalkınma ve inanç turizmi bağlamında Akdamar Kilisesi örneği. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 2(2), 17-21.
- Sinanoğlu, M. (1999). İbadet, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA). İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, (19), 233-235.
- Sönmez, M. (2012). Tillo (Siirt) ilçesinin kültürel turizm potansiyeli. *Türk Coğrafya Dergisi*, (59), 27-44.

- Şahiner, T. (2012). *İnanç turizmi potansiyeli ve halkın inanç turizmine bakışı açısından Karaman*. Master's thesis, T.C. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şaman, E. (2009). *Mersin ili inanç turizmi potansiyelinin değerlendirilmesi: Mersin'de inanç turizmine katılanların profili üzerine bir araştırma* (Master's Thesis, T.C. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Tan, F. Z. ve Yıldırım, C. (2019). İnanç turizmi: Kastamonu ili turizm alt yapısına katkısı. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 3(1), 83-91.
- Tapur, T. (2009). Konya ilinde kültür ve inanç turizmi. *Journal of International Social Research*, 2(9).
- TÜİK (2022). Kastamonu ili adrese dayalı nüfus sayımı sonuçları, Ankara.
- Ural, A., Kılıç, İ. (2011). Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile veri analizi, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Usta, K. M. (2005). *İnanç turizmi potansiyeli açısından İznik'in değerlendirilmesi* (Master's thesis, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Yaman, Z. (2003). Kastamonu 2003 turizm envanteri gezi rehberi, Kastamonu.
- Yeni, Ö. (2013). Kastamonu Honsalar Camii haziresi'nde bulunan mezar taşları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(25), 594-611.
- Zaman, M. (2005). Türkiye'nin önemli inanç turizmi merkezlerinden biri: Sumela (Meryamana) Manastırı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 1-24.
- Zikmund, W. G. (1997). *Business research methods*, 5. Edition, The Dryden Press, Orlando.